

ISSN 2300-1062

SPHERES OF CULTURE

Volume IV

Lublin 2013

Journal
of
Philological,
Historical,
Social and Media Communication,
Political Science
and
Cultural Studies

Maria Curie-Sklodowska University in Lublin
Faculty of Humanities
Branch of Ukrainian Studies

SPHERES OF CULTURE

Volume IV

Lublin 2013

Editor-in-Chief

Prof. **Ihor Nabytovych**

(Maria Curie-Sklodowska University, Poland),

Editorial Board:

Prof. **Leonid Rudnytzyk** (La Salle University in Philadelphia, USA)

Prof. **Arnold McMillan** (University of London, Great Britain),

Prof. **Siarhey Kavalou** (Maria Curie-Sklodowska University, Poland),

Prof. **Witold Kowalchuk** (Maria Curie-Sklodowska University, Poland),

Prof. **Volodymyr Antofiychuk** (Chernivtsi National University, Ukraine)

Prof. **Vyacheslav Rahoysha** (Byelorussian National University in Minsk, Byelorus'),

Prof. **Mihai's Tychna** (Byelorussian National Academy of Science, Byelorus'),

Prof. **Ivan Monolatii** (Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine)

Prof. **Ihor Sribnyak** (Borys Hrinchenko Kyiv University, Ukraine),

Prof. **Teresa Chynczeska-Hennel** (University of Warsaw, Poland),

Prof. **Agnieshka Kornieyenko** (Jagellonian University, Poland),

Prof. **Valentyyna Sobol** (University of Warsaw, Poland),

Prof. **Yuriy Peleshenko** (Ukrainian National Academy of Science, Ukraine)

Head, Edditorial Office **Iryna Nabytovych**

Scientific Reviewers of Volume:

History and Cultural Studies

Prof., Dr hab. **Maryna Paliyenko**, Ukraine

Prof., Dr hab. **Serhiy Seheda**, Poland

Prof., Dr hab. **Vitalii Telvak**, Ukraine

Political Science

Prof., Dr hab. **Ivan Monolatii**, Ukraine

Prof., Dr hab. **Arkadyush Adamchyk**, Poland

Philology, Social and Media Communication

Prof., Dr hab. **Oleksandr Aleksandrov**, Ukraine

Prof., Dr hab. **Stefan Kozak**, Poland

Prof., Dr hab. **Yaroslav Polishchuk**, Ukraine

Prof., Dr hab. **Petro Mats'kiv**, Ukraine

Prof., Dr hab. **Oleh Tyshchenko**, Poland

PERMISSION TO REPRINT. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical photocopy, recording, or otherwise without prior written consent of the Editor in Chief.

The editors assume no responsibility for statements of fact or opinion made by contributors

ISSN 2300-1062

Copyright 2013, by the Maria Curie-Sklodowska University in Lublin & Ihor Nabytovych

All rights reserved

Printed by *Ingvarr*, Lublin, Poland

CONTENTS

Philology

Anatolii Tkachenko. Philologist is a Proud Name	12
Vasyl Pakharenko. Panmythical Model of World-View: Attempt of Systematization	21
Olha Yakovlieva. Symbol Semantic in Ukrainian Folklore Texts	33
Anna Korzeniowska-Bihun. From the Damned Lenore to the Liberated: One Play <i>Shynkarka</i> by Svitlana Nowycka as the Modern Reference to the Lenore Topic	40
Halyna Levchenko. The Prometheus Complex of Images in Lesya Ukrainka's Poetry	48
Maria Sliusarenko. Peculiarities of Mykola Khvylovyi Pamphlet in Context of Theoretical Modern Development of Newspaper Genres	57
Viktoria Olefir. Stylistic Means of the Science Fiction Trilogy of Yuriy Smolych's <i>Beautiful Catastrophes</i>	64
Halyna Yastrubetska. Expressionistic Representation of Western Ukrainian Magazine "Vikna" in 1930's	69
Yulia Volynets. Genre's Peculiarities of Ukrainian Historical Prose in 19 th Century: Main Options of the Investigation	82
Anna Kolesnikova. The Specifics of the Implementation of Chronotop of the Road in the Novel <i>Knights of Revenge</i> by Oles' Lupij	90
Anna Kryvopyshyna. Poetics of Genre in a Modern Historical Novel (Based on the Novels by Vasyl' Shkliar <i>Black Raven</i> and Volodymyr Lys <i>Century of Yakiv</i>)	96
Valeria Knyazeva. Images of Animals in Ivan Chendei Creation	104
Olena Hinda. The Synthesis of Literature and Folklore in the Poetry Written by Ukrainian Migrant Workers in Italy	110
Olha Pressitch. The Conflict of Generations as a Means of Strukture Forming Ukrainian-Canadian Prose of the Second Half of 20 th Century	117
Maryna Babenko. The Peculiarities of Iinterpretation of "Philosophy of Heart" in the Modern Ukrainian Lyrics	125
Nina Vasylchenko-Kaverina. The Problem of "Labor of Sisyphus" in the Poetry of Vasyl Stus	132
Olha Snitovs'ka. Content-Style Signs Intellectualism in Fiction: a Global and National Context	139
Mariya Yankova. Principles of Transavantgarde Thinking in The Contemporary Ukrainian Literature	147

Lesia Kleputs. Processes of Language Pejoration in Fiction of Postmodernism: Ukrainian Context	156
Olena Romanenko. <i>The Kobzar-2000</i> by Brothers Kapranov as a Simulacrum: Transformation of the Classics in Mass Literature	164
Nataliya Halushka. Iren Rozdobud'ko's Creativity in the Context of Literary Hierarchies of 20 – 21 th Century	173
Maryna Koretska. Genre and Style Peculiarities of 'Small' Prose by Anatoliy Dimarov At the Beginning of the 21st Century	180
Liudmyla Prybluda. Stylistic Features of Metaphor in the Beginning of 21 th Century in Ukrainian Prose	188
Liudmyla Yachnyk. Reception Creative Figures of Anna Akhmatova by Alexander Kushner	193
Lesya Kravchenko. The Perception of Works of Martin Walser in Ukraine	200
Nataliya Ivanova. Michael Ondaatje's Novel <i>Coming Through Slaughter</i> : on the Boundary of Cultures	207
Nataliya Pyshna. Ukrainian Religious Terminology: the History Title of <i>The Canon</i>	215
Oksana Fedurko. Adverbs in -o (-e) // -ly as Obligatory Components in Ukrainian and English Sentences	220
Iryna Korobova. The Newest Foreign Abbreviations in the Modern Ukrainian Language	228
Yaroslav Yaremko. Political Picture of the World: the Peculiarities of the Stereotyping and Functions of the Politonims	234

History

Maksym Stepanov. "The Heretics" and "the Romans" in the Conception of Orthodox Polemicists of the Polish-Lithuanian Commonwealth in the Late 16 th and Early 17 th Centuries	246
Serhiy Horin. Spread of the Union Among the Monks of Luts'k-Ostroh Diocese (First Half 17 th)	253
Vitalii Telvak, Viktoria Telvak. Hrushevskiana by Franciszek Rawita-Gawroński	260
Ruslana Truba. The Historical Publications Periodicals "Ateneum" and "Biblioteka Warszawska" in the Assessment of Omelian Terletskyi	268
Taras Horbachewskyi. Rise and Activity of Catholic League in Lviv in 1920's	276
Lesia Kupyn. Polish Labor Immigrants' Daily Routine in France (1919–1939)	283

Political Science

- Ivan Monolatii.** Interethnic Interactions and Interethnic Communications in West-Ukrainian Region in Imperial (Habsburg) Area 294
- Ihor Sribnyak.** Cyprus Problem in Foreign Policy of Greece and Turkey: Historical Experience and Current Status 309
- Vitaliya Yurchak.** Israeli-Palestinian Conflict in the Franco-American Bilateral Relations 323
- Serhiy Vonsovych.** Political Culture as a Structural Precondition of Political Transit 330
- Tetiana Poyarkova.** Peculiarities of Investigation the Multiplicity of Political Crises of Modernization 340
- Khrystyna Fedoriv.** Politics of Memory and Authority: Example of Ukraine 347
- Natalia Holubiak (Abramchuk).** An Evolution of the Regional Policy of the Republic of Poland in the Process of European Integration (Experience for Ukraine) 356

Cultural Studies

- Oleksandra Stebelska.** Critical Analysis of the Evolutionists Position About the Nature of Consciousness 366
- Liubomyr Fedoriv.** The Place of the Transcendent in Classical and Non-Classical Theories of Cognition 373
- Mariya Shymchyshyn.** Metamorphoses of Identity in the Context of Race 381

Social Communication

- Yuliya Shafarenko.** The Use of PR-research in Ukrainian Practice of Public Relations 394
- Zoriana Frankewych.** Children Theater as a Form of Game that Support Child's Development with Impaired Hearing 401

Reviews

The Others and / are not the Own

- Ivan Monolatii, *The Others Own. Political Participation of Ethnic Actors of Galicia and Bukovina under the Late Habsburgs.* A Monograph. (In the Ukrainian language), Ivano-Frankivsk: Lileya-NV, 2012, 432 p. (**Waldemar Paruch**) 408

About Shevchenko and the Roads to Ukrainian-Polish Understanding

- Stefan Kozak, *Shevchenko's and Comparative Studies. Article. Exploration. Lectures / Ed. by H. Skrypnyk,* (In the Ukrainian language), Kyiv: Publisher Institute of Art, Folklore, Ethnology named after M. Rylsky, The National Academy of Sciences of Ukraine, International Association of Ukrainian Studies; International School of Ukrainian Studies 2012, 568 p. (**Valentyna Sobol**) 412

- In Memoriam** (Ihor Kachurowskyi) 421

CONTENTS

Philology

Анатолій Ткаченко. Філолог – ім'я горде	12
Василь Пахаренко. Панмітична модель світосприймання: спроба систематизації	21
Ольга Яковлева. Семантика символу в українських фольклорних текстах	33
Anna Korzeniowska-Bihun. Od Lenory wyklętej do wyzwolonej: Sztuka <i>Szynkarka</i> (<i>Шинкарка</i>) Switłany Nowickiej jako współczesne odniesienie do wątku lenorowego	40
Галина Левченко. Прометеївський комплекс образів у ліриці Лесі Українки	48
Марія Слюсаренко. Специфіка памфлетів Миколи Хвильового в контексті сучасної теоритичної розробки газетних жанрів	57
Вікторія Олефір. Стилiстичні засоби науково-фантастичної трилогії Юрія Смолича <i>Прекрасні катастрофи</i>	64
Галина Яструбецька. Експресіоністична репрезентація західно-українського журналу "Вікна" (1930-ті)	69
Юлія Волинець. Жанрова специфіка української історичної прози XIX століття: основні параметри її дослідження	82
Анна Колеснікова. Специфіка реалізації хронотопу дороги в романі Олеса Лупія <i>Лицарі помсти</i>	90
Анна Кривопишина. Поетика жанру сучасного історичного роману (на матеріалі романів Василя Шкляра <i>Чорний ворон</i> та Володимира Лиса <i>Століття Якова</i>)	96
Валерія Князева. Образи тварин у творчості Івана Чендея	104
Олена Гінда. Синтез літературного і фольклорного в поетичній творчості українських трудових мігрантів у Італії	110
Ольга Пресіч. Конфлікт поколінь як структуроформуєчий засіб українсько-канадської прози другої половини XX ст.	117
Марина Бабенко. Особливості інтерпретації «філософії серця» в сучасній українській ліриці	125
Ніна Васильченко-Каверіна. Проблема „сізіфової праці” у поетичній творчості Василя Стуса	132
Ольга Снітовська. Змістово-стильові ознаки інтелектуалізму в художній літературі: світовий та національний контекст	139
Марія Янкова. Принципи трансавангардного мислення в сучасній українській літературі	147

Леся Клепуц. Процеси мовної пейоризації в художній літературі постмодернізму: український контекст	156
Олена Романенко. <i>Кобзар-2000</i> братів Капранових як симулякр: трансформація клясики у масовій літературі	164
Наталія Галушка. Творчість Ірен Роздобудько в контексті літературних ієрархій кінця ХХ – початку ХХІ століття	173
Марина Корецька. Жанрово-стильові особливості «малої» прози Анатолія Дімарова початку ХХІ століття	180
Людмила Приблуда. Стилістичні функції метафори в українській прозі початку ХХІ століття	188
Людмила Ячник. Рецепція творчої постати Анни Ахматової Александром Кушнером	193
Lesya Kravchenko. Die rezeption Martin Walsers in der Ukraine	200
Наталія Іванова. Роман Майкла Ондаатжі <i>Пройти крізь різанину:</i> на пограниччі культур	207
Наталія Пишна. Українська релігійна термінологіка: до історії назви <i>канон</i>	215
Оксана Федурко. Прислівники на -о (-е) // як облігаторні компоненти українських та англійських речень	220
Ірина Коробова. Новітні чужомовні абрєвіатури в сучасній українській мові	228
Ярослав Яремко. Політична картина світу: особливості стереотипізації і функції політонімів	234

History

Максим Степанов. “Єретики” і “римляни” в уявленні православних полемістів Речі Посполитої кінця ХVІ – початку ХVІІ ст.	246
Сергій Горін. Поширення унії серед чернецтва Луцько-Острозької єпархії (Перша половина ХVІІ ст.)	253
Віталій Тельвак, Вікторія Тельвак. Грушевськіяна Францішка Равіти-Гавронського	260
Руслана Труба. Історичні публікації часописів “Ateneum” і “Biblioteka warszawska” в оцінці Омеляна Терлецького	268
Тарас Горбачевський. Виникнення та діяльність Католицьких ліг у Львові у 1920-их роках	276
Леся Купин. Повсякденне життя польських трудових іммігрантів у Франції (1919–1939)	283

Political Science

- Ivan Monolatii.** Interethnic Interactions and Interethnic Communications in West-Ukrainian Region in Imperial (Habsburg) Area 294
- Ігор Срібняк.** Кипрська проблема у зовнішній політиці Греції та Туреччини: історичний досвід і сучасний стан 309
- Vitaliya Yurchak.** Israeli-Palestinian Conflict in the Franco-American Bilateral Relations 323
- Сергій Вонсович.** Політична культура як структурна передумова політичного транзиту 330
- Тетяна Пояркова.** Особливості дослідження множини політичних криз модернізації 340
- Христина Федорів.** Політика пам'яті і влада: приклад України 347
- Наталія Голуб'як (Абрамчук).** Еволюція регіональної політики Республіки Польща в процесі європейської інтеграції (досвід для України) 356

Cultural Studies

- Олександра Стебельська.** Критичний аналіз позиції еволюціоністів щодо природи свідомости 366
- Любомир Федорів.** Місце трансцендентного у класичній та некласичній теорії пізнання 373
- Марія Шимчишин.** Метаморфози ідентичности у контексті раси 381

Social Communication

- Юлія Шафаренко.** Застосування PR-досліджень в українській практиці публік рилейшнз 394
- Zoriana Frankewycz.** Teatrzyk dziecięcy jako forma zabawy wspierająca rozwój dziecka z uszkodzonym słuchem 401

Reviews

- Inni a/nie swoi
Іван Монолатій, *Інші свої: Політична участь етнічних акторів пізньогабсбурзьких Галичини і Буковини*, Івано-Франківськ: Лілея-НВ 2012, 432 с. (**Waldemar Paruch**) 408
- Про Шевченка та дороги до українсько-польського порозуміння
Стефан Козак, *Шевченкознавчі та порівняльні студії. Статті. Розвідки. Лекції / Ред. Г. Скрипник*, Київ: Видавництво Інституту мистецтвознавства, фольклористики, етнології ім. М. Рильського Національної Академії Наук України; Міжнародна асоціація українців; Міжнародна школа україністики 2012, 568 с. (**Valentyna Sobol**) 412
- In Memoriam** (Ігор Качуровський) 421

Ihor Sribnyak

**CYPRUS PROBLEM IN FOREIGN POLICY
OF GREECE AND TURKEY:
HISTORICAL EXPERIENCE AND CURRENT STATUS**

Borys Hrinchenko Kyiv University, Ukraine

Ігор Срібняк

**КИПРСЬКА ПРОБЛЕМА У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ
ГРЕЦІЇ ТА ТУРЕЧЧИНИ:
ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД І СУЧАСНИЙ СТАН**

Abstract: The article analyzes the historical background of the formation of the Greek-Turkish Cypriot community, the consequences of the spread on the island «Hellenic» consciousness and the position of Great Britain in the Cyprus issue during the 19th century, as well as a modern vision of solving the problem of island's reunion by the Greece and Turkey governments. Furthermore, it is investigating some aspects of the bilateral Greek-Turkish intergovernmental relations that were marked by protracted political and military confrontation between these countries on the issue of Cyprus territorial belongings.

Keywords: Cyprus, Greek-Turkish Cypriot community, Cyprus problem

Поставлену проблему доцільно розглядати у загальному контексті двосторонніх греко-турецьких між-державних та міжнаціональних взаємин, разом з тим існує потреба встановити ступінь впливу її вирішення з боку великих європейських держав, і зокрема Великої Британії, яка майже ціле століття (1878-1960 рр.) визначала магістральні шляхи суспільно-політичного розвитку Кипру та його мешканців [1]. Необхідно відзначити, що дослідження цієї проблеми у Советському Союзі розпочалося після загострення міжетнічних стосунків на острові в середині 1950-х рр.

появою брошури Е. Дзелепі [2], яка через свій невеличкий обсяг власне тільки окреслювала протиріччя, які існували між турецькою і грецькою громадами на Кипрі. Проголошення Кипру незалежною державою та наступна радикалізація міжнаціональних взаємин на острові сприяли посиленню інтересу істориків та політологів соціалістичного табору до різних аспектів цієї проблеми та обумовили появу цілої низки монографічних праць [3], [4], [5], [6] та дисертаційних досліджень [7], [8], [9], [10]. У контексті вивчення зовнішньополітичних проблем ситуація на Кипрі

аналізувалася ще кількома дослідниками [11], [12], [13].

На початку XXI ст. ця проблематика починає привертати увагу й українських сходознавців [14], [15]. Із сучасних російських істориків найбільший внесок у наукову розробку цієї проблеми було здійснено О. Бредіхіним, який зосередив зокрема свою увагу на вивченні специфіки стосунків громад двох народів на острові [16], [17]. Пізніше були захищені ще дві дисертації, в яких вивчався міжнародний аспект кипрської проблеми [18], [19]. Важливе значення для розуміння особливостей розвитку міжнаціональних взаємин мають опубліковані документи Організації Об'єднаних Націй, яка брала діяльну участь у врегулюванні ситуації на острові [20].

Як відомо, у 1571 р. острів Кипр увійшов до складу Османської імперії, причому грецьке населення цього острова в більшості вітало появу турецьких військ як визволителів від гніту Венеції, уряд якої до цього постійно намагався повернути православних до католицизму. Знищення або змушування до виїзду католиків, а також складне економічне становище Кипру спонукали султана організувати переїзд на острів турків-мусульман, які покладали початок формуванню турецько-кипрської спільноти. Проте у кількісному плані грецьке населення у XVIII – XIX ст. переважало турецьке у співвідношенні приблизно 2:8 – 3:7. Прагнучи здобути підтримку місцевого населення, центральна турецька влада скасувала кріпосне право та дозволила грекам-кипріотам купувати землю у приватну власність. Разом з тим Порта офіційно визнала існування

на острові двох релігій (православного християнства та ісламу), а крім того забезпечила певний рівень терпимости до віри грецької спільноти, передавши управління її справами православним церковним ієрархам. Останні наділялися високим правом прямого звернення до султана та зобов'язувалися організувати збір податків. Надалі ці особливі права вищого православного духовенства неодноразово підтверджувалися фірманами султанів, що закріпило традиційно ключову роль Церкви у житті греко-кипрської громади [16, 38–39].

Попри релігійну відмінність, кипріотів єднали сімейно-родинні клани та селянська спільнота, членами яких могли бути як православні греки, так і турки-мусульмани. Розповсюдженим явищем на острові стали змішані (міжетнічні) шлюби та відносно простий перехід православних до ісламу та навпаки (останнє – значно рідше). Як греки, так і турки мусили виконувати важкі сільсько-господарські роботи, що також зближувало представників двох основних етнічних громад. Більшість конфліктів на Кипрі мали своєю першоосновою не міжетнічні, а соціально-класові причини та були спрямовані проти правлячої еліти. Відтак є підстави говорити про те, що на острові за часів пізнього Середньовіччя витворилися сприятливі можливості для формування окремої греко-турецької ідентичности. Проте наступні події суттєво вплинули на міжнаціональні стосунки на острові, започаткувавши відверто конфронтаційне ставлення між двома народами.

На початку XIX ст. міжетнічна ситуація на Кипрі продовжувала за-

лишатися доволі стабільною, хоча поступове зростання «еллінської» свідомости в середовищі грецьких кипріотів призвело до поширення на Кипрі ідеї про приєднання острова до незалежної грецької держави та встановлення постійних контактів між представниками греко-кипрської громади та національними революційними групами з материкової Греції. Однак це жодним чином не призводило до загострення стосунків між турецьким і грецьким етносами на острові. Початок війни за незалежність Греції не викликав там заворушень, проте спровокував (як і в інших регіонах Османської імперії) переслідування греків, причому успіхи грецьких патріотів на Пелопоннесі призводили до все більшого посилення репресивних заходів турецької адміністрації Кипру щодо місцевої грецької громади. Щоправда репресії спрямовувались майже виключно проти проводу греко-кипрської громади – вищого православного духовенства [15, 13].

Хоча греки-кипріоти долучилися до війни за незалежність Греції незначною мірою (лише кілька десятків з них воювали зі зброєю в руках проти турецьких військ), створення Грецької держави суттєво пришвидшило процес поширення на Кипрі «еллінської» свідомости. Це зокрема виявилось в запозиченні навчальних програм шкіл Греції для освітніх закладів греко-кипрської громади, здобуттям вищої освіти кипріотами в університетах Греції тощо. Зусиллями кожного нового покоління греків-кипріотів ідея приєднання Кипру до Греції вкорінювалася в свідомості грецької частини острова все глибше. Велике значення для засвоєння

таких поглядів мало й те, що греки-кипріоти фактично монополізували торгівлю та в такий спосіб зміцнили своє матеріальне становище (у порівнянні з турецькою частиною острова). Це утворило потужну базу для подальшого розповсюдження ідей «еносіса», зміцненню яких всебічно сприяв православний клір та грецьке учительство. При цьому розвиток греко-кипрської ідентичности у цей час практично не торкнувся сільського населення Кипру, тому взаємини спільнот залишалися абсолютно неконфліктними [16, 40].

Проголошення незалежности Греції у лютому 1830 р. було неприхильно зустрінуте Портою, і погодитись на це її змусила лише поразка у війні з Росією та тиск великих держав. Одночасно переважна більшість греків дотримувалась думки, що боротьба з Османською імперією ще не закінчена. Їх об'єднувала ідея *панеллінізму* (об'єднання всіх грецьких земель в межах однієї національної держави), яка завжди мала у Греції масову підтримку, а відтак всі національні уряди мали на це зважати. «Велика ідея» або «Мегалі ідея», що передбачала створення Великої Греції, найпоспідовніше обстоювалася прем'єр-міністром Греції Іоаннісом Колеттісом (1844-1847). Виступаючи 27 січня 1844 р. на одному із засідань парламенту, він заявив, що Національні збори країни покликані вирішити не тільки долю Греції, але й всієї грецької нації, до якої також належать і греки європейської Туреччини та Малої Азії. Саме Колеттісу належали слова, які можливо найповніше розкривали сутність цієї ідеї: «Існують два головні центри еллінізму: Атени – столиця королівства,

і Константинополь – велика столиця, місто яке є мрією і надією усіх греків»[21, 57].

Іншими словами – реалізація цього гасла передбачала анексію Грецією деяких турецьких територій у Малій Азії, і навіть розширення її кордонів до меж колишніх володінь Візантійської імперії. Очевидно, що такі гасла рішуче заперечувалися провідними колами Османської імперії, які вбачали в них пряму загрозу її самостійному існуванню. Починаючи війну з Росією у 1853 р. Оттоманська Порта зважала на потенційну можливість втрати прикордонних земель – Фессалії, Епіру і Македонії, які населяли переважно греки. Ця загроза набула реальних обрисів після того, як до цих провінцій почали напливати грецькі добровольці, що розпочали підготовку до збройного повстання проти Порти. Усі спроби Стамбулу вирішити тліючий конфлікт мирним шляхом виявилися марними, країни розірвали дипломатичні взаємини, після чого Греція почала готуватися до війни. Проте Англія та Франція не були зацікавлені у такому розвитку подій і запропонували Греції відмовитися від своїх претензій до Порти. Коли ж їх нота не справила належного враження на грецький уряд, поблизу Еллади з'явилися флоти цих держав, які здійснили висадку десанту (травень 1854 р.), змусивши Грецію заявити про свій повний нейтралітет.

Але й надалі прагнення Греції приєднати турецькі провінції з переважно грецьким населенням призводило до серйозних ускладнень не лише з Османською імперією, але й деякими європейськими країнами (насамперед – з Англією). Греція не

могла спокійно спостерігати за репресіями, до яких час від часу вдавалася Порта щодо своїх підданих-християн. Особливо трагічним було становище греків на острові Кандія, що призвело до їх повстання у 1866 р. У Греції розпочався збір коштів для повстанців та формування загонів добровольців. Грецький уряд не міг та й не мав бажання перешкоджати цьому; більше того – міністр іноземних справ Теодос Деліянїс у своєму виступі на Народних зборах прямо заявив, що він робитиме все можливе для приєднання Кандії до складу Греції.

Загрозлива нота Порти була фактично проігнорована грецьким урядом, після чого дипломатичні взаємини між країнами було розірвано, до того ж Стамбул депортував усіх грецьких громадян зі своєї території та розпочав блокування грецьких портів силами свого флоту. У Фессалії була розміщена турецька армія, яка була готова за першим наказом рушити на Грецію. Атени також готувались до війни. Англія знову заявила про свою підтримку Османської імперії, заборонивши капітанам своїх кораблів навіть брати на борт біженців (жінок і дітей) з Кандії, демонструючи у такий досить негуманний спосіб своє ставлення визвольної боротьби греків. Обидві країни активно готувалися до війни й тому, для нормалізації греко-турецьких стосунків у 1869 р., в Парижі була скликана міжнародна конференція, до участі в якій не були запрошені представники Греції (натомість був турецький делегат). Європейські держави на цій конференції підтримали Порту, вважаючи претензії Греції недоречними та надмірними. Під їх тиском греки

були змушені поступитися, і країни відновили дипломатичні взаємини [21, 58].

У 1876 році, у зв'язку з повстанням у Сербії Фессалія та Епір знову піднялися на боротьбу, на що Порта відповіла репресіями. У Греції ідея пан-еллінізму знову охопила широкі кола грецького суспільства: у цей час у багатьох містах Греції збиралися велелюдні мітинги, учасники яких адресували уряду петиції із закликами надати допомогу одновітцям; у газетах публікувалися статті, що закликали греків до продовження боротьби проти турків. На цій хвилі Народні збори прийняли рішення про виділення 10 млн. драхм на воєнні приготування, а також оголосили про призов до армії 120 тис. чоловіків (при загальній кількості населення менше двох млн. осіб). У 1877 р. приймається закон про загальний військовий обов'язок. Момент для початку воєнних дій проти Туреччини був дуже сприятливим, бо у квітні того ж року Росія оголосила війну Порті. Англія у цій ситуації вжила всіх заходів, аби запобігти початку війни між Грецією та Туреччиною (англійський уряд навіть заявив, що вторгнення грецької армії на територію Порті призведе до інтервенції англійських військ до Еллади) [15, 15].

Така позиція британського уряду стримувала антитурецьку активність Греції, яка тим не менш де-факто робила все для підтримки повстанців. Греція приймала усіх біженців з Фессалії, які почали масово збиратись до неї з цієї провінції; прикметним було й те, що значна їх кількість як добровольці вступала до лав грецької армії. Порта не могли з цим

змиритись, і дипломатичними каналами вимагала у Греції пояснень. У свою чергу грецький уряд звинувачував турків у проведенні жорстоких репресій щодо цивільного населення в Фессалії, і навіть заявив, що їх продовження змусить Грецію оголосити війну Туреччині. У свою чергу Порта погрожувала спрямувати свої війська на Атени та вимагала припинення військових приготувань.

Але в цій ситуації Туреччина нічим не могла підкріпити своїх погроз, бо всі її сили були зв'язані боротьбою з російською армією на півночі. Тим не менш Греція вичікувала, і цим втратила слушний момент для відкриття воєнних дій проти Порті. Її рішення відрядити 2 лютого 1878 р. 12-ти тисячний корпус до Фессалії виявилось запізним, бо Росія кількома днями пізніше підписала з Туреччиною Андріанопольське перемир'я. Відтак Порта отримала можливість передислокувати свої війська та флот на південь для організації опору грецькій армії. Ця обставина, а також постійний тиск на Грецію з боку європейської дипломатії, змусив грецький уряд уже 7 лютого того ж року відкликати свої війська [21, 59].

Для обговорення міжнародних назрілих проблем представники європейських держав зібралися на Берлінський конгрес (1878 р.), на якому було розглянуто і грецьке питання. Греції було відмовлено у можливості мати своїх представників на ньому, і лише під час розгляду власне грецької проблеми на конгрес було запрошено міністра МЗС Греції Т. Деліяниса. Грецький представник, усвідомлюючи безнадійність надто великих територіяльних претензій

до Порти, наполягав на переданні Греції Фессалії, Епіра і Кандії. Греків у цьому підтримав французький делегат Ваддінгтон, на думку якого ці провінції мали бути обов'язково передані Греції, бо вони є для останньої джерелом посилення (і, відповідно, для Порти джерелом слабкості). Англія висловилася рішуче проти цього, внаслідок чого конгрес прийняв ухильне рішення про бажаність передання Греції частини цих провінцій, що тільки загострювало греко-турецькі стосунки. Греція знову була змушена погодитися, бо стан її фінансів (зокрема зростання державних видатків з 39 млн. драхм у 1876 р. до 113 млн. у 1911 р.), не дозволяв їй вдатися до відкритих антитурецьких акцій.

Зрештою, відмова Греції від активних дій на міжнародній арені в той час принесла їй політичні та територіальні дивіденди. Хоча Берлінська міжнародна конференція 1880 р., що була скликана за ініціативою нового уряду Англії для вирішення грецького питання, й закінчилася нічим, обговорення цієї проблеми тримало в напрузі Порту. Греція не припиняла своїх військових приготувань, і зрештою, Османська імперія була змушена піти на поступки. За її ініціативою була скликана чергова конференція в Стамбулі (1881), на якій Туреччина погодилась передати Греції частину своїх володінь (Фессалію та частково Епір), що збільшило кількість населення останньої на 300 тисяч осіб.

У 1878 р. острів Кипр перейшов під контроль Англії, хоча формально й залишався під зверхністю Османської імперії. Керуючись ліберальними принципами організації

управління, британська адміністрація відразу вдалась до здійснення реформ на острові. При англійському губернаторові була створена дорадча адміністративна рада з фіксованими квотами для представників двох громад, які обиралися місцевим населенням. Це стало наочним свідченням «різности» інтересів двох етнічних спільнот, що надалі призвело до їх майже цілковитої сепаратизації. Цьому ж сприяло й те, що з числа авторитетних представників двох громад були утворені спеціальні ради, які наділялися правом самостійного вирішення широкого кола гуманітарних питань (особливо у сфері віросповідання та культури) в рамках «своєї» етнічної групи.

Ще одним кроком, який дистанціював дві громади, стала шкільна реформа, що зберегла принцип їх комплектування за етнічною ознакою, а також розширювало практику набору вчителів з Греції та Туреччини. Нарешті – православна спільнота Кипру не сприйняла рішення англійців про скасування всіх привілеїв церкви. По суті вперше зіштовхуючись з могутньою православною традицією, уряд Великобританії не усвідомлював небезпеки прямої конфронтації з нею. Поступово православне духовенство, що було здатне швидко мобілізувати грецьку спільноту острова, перетворилось на послідовного опонента місцевої англійської влади. Як вже зазначалося, ситуація на цьому острові була не типовою – на відміну від переважної більшості інших островів у басейні Егейського моря, населених переважно греками, які продовжували перебувати під османською юрисдикцією [16, 41].

Під час балканських війн Греція спрямувала всі свої зусилля на творення антитурецької коаліції балканських держав [22], що дозволило Атенам забезпечити собі величезні територіальні придбання за рахунок Болгарії та Туреччини, а також майже вдвічі збільшити своє населення (з 2,6 млн. чол. до 5 млн.). Після підписання нею у серпні й вересні 1913 р. відповідно Бухарестського та Атенського мирних договорів з цими державами, до складу Греції увійшли обширні території, які збільшили загальну площу країни майже удвічі (з 65 тис. кв. км у 1907 р. до 120 тис. у 1913 р.). Так, зокрема, до Греції були приєднані Південна Македонія (включаючи порт Салоніки), частина Західної Фракії, м. Яніна, о. Крит та більшість островів у басейні Егейського моря. Тоді ж британський уряд обговорював можливість передання Греції Кипру в обмін на військові бази на узбережжі Пелопоннесу та Іонічних островах. З початком Першої світової війни Англія ясно давала зрозуміти, що у випадку негайного вступу Греції до війни на боці Антанти, вона погодиться на приєднання острова до Еллади після її закінчення. Але грецький уряд під тиском проницецьки налаштованого королівського двору згаяв час, і це питання так і залишилося невирішеним, і в 1914 р. Кипр увійшов до складу Британської колоніальної імперії.

Остання обставина стала для Греції джерелом нестабільності, оскільки Порти рішуче виступала проти грецької військової присутності на найбільш наближених до її малоазійського узбережжя островах. І знову арбітраж греко-турецьких територіальних суперечок взяли на

себе європейські держави, які вирішили залишити ці острови за Грецією – за умови надання нею гарантій мусульманському населенню та недопущення спорудження тут грецьких військових баз. Проте це рішення не зняло гостроти греко-турецьких протиріч. Справа у тім, що після територіальних придбань Греції під час Балканських війн, поза її кордонами продовжувало проживати від 1,5 до 2 млн. греків (найбільше в Османській імперії).

Усвідомлюючи потенційну небезпеку поновлення Грецією спроб продовжити реалізацію «Мегалі ідеї», уряд Порти активізував процес «османізації» тих греків, які мешкали у Малій Азії. Фактично підданці турецького султана грецької національності були поставлені перед вибором: прийняти іслам або залишити межі імперії. Щодо тих греків, які ухилялися робити такий драматичний вибір, організовувався бойкот (включаючи заборону мусульманам працювати на їх виноградниках та тютюнових плантаціях, а також відмову в придбанні товарів, виготовлених грецькими ремісниками). Врешті-решт така політика турецького уряду призвела до масового виїзду греків (до початку Першої світової війни Туреччину залишило близько 130 тис. осіб), які покинули свої господарства, сподіваючись на майбутню допомогу грецької влади. Зі свого боку грецький уряд вдався до аналогічних обмежувальних заходів щодо турків – громадян Греції, що змушувало їх масово (лише упродовж 1912-1914 рр. з Македонії виїхало понад 250 тис. мусульман) переселятися до Туреччини [21, 68].

Все це надзвичайно загострюва-

ло стосунки між двома країнами, які вже відкрито готувалися до війни. Греція придбала для своїх військово-морських сил два панцерники, крейсер, шість міноносців, але, не обмежуючись цим, зробила замовлення в Англії, Франції та США на будівництво нових кораблів. До середини 1914 р. Греція поповнила запаси палива, військового спорядження та провіанту для свого флоту, а всі кораблі були приведені у бойову готовність. Англія намагалась запобігти черговій греко-турецькій війні, побоюючись за власні транспортні комунікації з Росією (турки могли вдатися до закриття Дарданельської протоки для англійських кораблів), а також того, що збройне зіткнення з Грецією остаточно приєднає Османську імперію до австро-німецького блоку. Для цього вони ініціювали проведення греко-турецьких переговорів, на яких мав бути врегульований статус Егейських островів. Передбачалося, що на ці острови поширюватиметься турецький сюзеренітет, але управлятимуться вони грецькою адміністрацією на чолі з грецьким принцом Павлом на автономних засадах. Проте від початку мало хто як в Англії та, зрештою, й у Греції вивірив у можливість підписання угоди на цих умовах, бо таке вирішення проблеми не влаштувало жодну зі сторін.

До кінця червня 1917 р. Греція з різних причин зберігала нейтралітет у війні, а потім стала на бік Антант, у перемозі якої в цей час вже мало хто сумнівався. Досягти гучних перемог грецька армія зуміла лише усередині вересня 1918 р., коли вона спільно з іншими військами Антант прорвала болгарський фронт та, як

переможець, підписала почесне для себе Салонікське перемир'я. Взявши участь у вирішальних боях на Салонікському фронті, Греція розраховувала отримати за це відповідні територіяльні компенсації за кошт переможених країн – передовсім Туреччини і Болгарії. Після їх капітуляції ця мета грецького уряду могла бути реалізована лише через участь Греції у роботі Паризької мирної конференції, бо власне великих військових здобутків грецькі війська так і не досягли. Свідченням цього є, наприклад те, що лише у середині грудня 1918 р. (тобто вже після припинення військових дій) основні сили грецьких військ окупували Ізмір (Смирну), а грецькі військові кораблі кинули якір у Босфорі [21, 71].

Грецькій уряд був переконаний, що західні держави обов'язково підуть назустріч територіальним домаганням Греції. Для висловлення грецьких претензій на конференцію була відправлена представницька (19 осіб) делегація, двоє з яких отримали статус офіційних представників Греції – прем'єр-міністр Е. Венізелос і глава зовнішньополітичного відомства Н. Політіс. Грецька делегація доклала всіх зусиль для реалізації «великогрецької програми» («Мегалі ідеї»). Особливо активно у цьому напрямку працював Елефтеріос Венізелос, який використовував увесь свій шарм, ораторський дар і дипломатичний хист для того, щоб переконати великі держави в обґрунтованості грецьких територіальних вимог.

Ще в грудні 1918 року він, на прохання англійського прем'єр-міністра Вільсона, уклав меморандум, в якому пропонувалося приєднати до Греції Північний Епір, Західну і Східну

Фракію, частину Малої Азії разом зі Смирною, практично всі острови Егейського моря. Крім того, Венізелос сподівався, що йому вдасться переконати союзні держави в інтернаціоналізації Константинополя, який, за сприятливих умов, мав перетворитися на «вільне місто» під грецьким протекторатом. Очевидно, що плани греків не враховували інтереси інших балканських держав, що могло призвести до великих ускладнень у майбутньому – при позитивному для Греції вирішенні цього питання.

3-4 лютого 1919 р. Верховна рада держав у Парижі заслухала тригодинну доповідь Е. Венізелоса, і, окрім Італії, підтримала грецькі претензії. На боці Греції виступала Англія, яка була зацікавлена у зміцненні цієї країни на Балканах, а також прагнула додатково посилити позиції Венізелоса в грецькому політикумі. Одночасно прем'єр-міністр Греції розраховував отримати від західних держав і США гарантії виконання всіх грецьких вимог та негайного уведення грецьких військ до меж згадуваних територій. Венізелос вважав, що настав найзручніший час для реалізації великогрецької програми-максимуму – встановлення контролю Греції над східним узбережжям Середземного моря й Анатолією.

Користуючись підтримкою Лондону, Греція продовжувала нарощувати свою військову присутність на турецькому малоазійському узбережжі, а у травні 1919 р. розпочала воєнні дії проти Туреччини, прагнучи здобути нові території та реалізувати в такий спосіб «Мегалі ідею». Користуючись тим, що остання була виснажена чотирьохлітньою участю у Першій світовій війні, грецькі вій-

ська успішно розвивали наступ. Військові досягнення були підкріплені дипломатичними – завдяки заступництву Англії, Греція отримала всю Фракію, півострів Галліполі, європейську частину Дарданелл, Смирну, що було зафіксовано у Севрському договорі (серпень 1920 р.). У випадку виконання цієї угоди Туреччина фактично ставала відрізаною від Егейського моря, а грецькі володіння з усіх боків оточували Стамбул. Такі принизливі умови договору спонукали турків об'єднатися та збройним шляхом унеможливити виконання положень Севрської угоди [21, 72].

Відтак наступне просування греків углиб території Туреччини та їх наближення до Анкари призвело до активізації національного руху опору в Туреччині, який з середини 1919 р. очолив генерал Мустафа Кемаль. Смертельна загроза самостійному існуванню Туреччини згуртувала турків, які зуміли завдати грекам дві важкі поразки (у вересні 1921 і серпні 1922 рр.), що змусило Грецію евакуювати свої війська з усіх турецьких територій. Малоазійський похід призвів і до тяжких людських втрат – 50 тис. загиблих та 70 тис. поранених. Після цього Греція змушена була підписати важкий для себе Лозанський договір, яким зреклась майже усіх своїх територіяльних придбань (власне єдиним територіяльним здобутком Греції стала Західна Фракія, отримана нею від Болгарії за умовами Неїського мирного договору (листопад 1919 р. – *І. С.*). Крім того за його умовами між двома країнами мав відбутися безпрецедентний обмін населенням – 1,5 млн. греків, які Упродовж століть з покоління у покоління мешкали в Анатолії, і 400

тис. мусульман, в жилах яких часто текла грецька кров, були змушені переселитися на нові місця.

Нормалізація стосунків між двома державами не означала повної відмови Греції від спроб продовжити «збирання» населених греками земель. Ці настрої були добре відомі грекам-кипріотам, радикально налаштована частина яких у 1931 р. виступила за приєднання Кипру до Грецької держави. Але англійцям вдалося швидко придушити це повстання, після чого вони вдалися до реалізації комплексу заходів, покликаних запобігти посиленню національних почуттів греків та турків на острові. Це виявилось у забороні використання державних кольорів і символів Греції та Туреччини на острові, відмови від практики запрошення вчителів та імпорту підручників з цих країн [16, 42]. Тим не менш ці кроки вже не могли призупинити розвиток національної самосвідомості у кипріотів двох спільнот. Під час Другої світової війни греки сподівалися, що їх участь у боротьбі з нацизмом спонукає англійців передати острів до складу Греції, але єдине, на що погоджувався Лондон, було надання Кипрові автономного статусу. Справа у тім, що після втрати більшості своїх колоніальних володінь англійці вбачали в острові останній свій форпост у Середземномор'ї, який слід зберегти будь-якою ціною.

У свою чергу Греція – через складні політичні та економічні проблеми – довгий час не мала можливості для вироблення власної позиції щодо Кипру, крім того перспектива входження до НАТО також обмежувала можливості маневру щодо майбутніх союзників по блоку. Лише

після перемоги над комуністами та приєднання до НАТО, Греція підняла в ООН питання про права Кипру на самовизначення (1954 р.). У цій ситуації Лондон, намагаючись збалансувати грецьку активність, вдався до втягування в кипрську ситуацію Туреччини. Маючи таку підтримку, турки-кипріоти почали вимагати поділу острова, побоюючись за свою безпеку у випадку приєднання Кипру до Греції [15, 20].

Відсутність прогресу в переговорах між Англією і греками-кипріотами, призвела до радикалізації в настроях останніх, і в квітні 1955 р. на острові відбулися збройні сутички між бойовиками з «Національної організації кипрських борців» з поліцією, яка комплектувалася переважно з числа турків-кипріотів. Після цього міжетнічне протистояння набуло крайніх форм, бо місцеві турки за допомогою Англії також почали творити бойові групи для боротьби з «грецькими терористами». Зрештою у 1958 р. Лондон був змушений піти на встановлення роз'єднувальної лінії між грецькими та турецькими кварталами в Нікосії, але такий крок на спонукав протиборчі табори скласти зброю. Розуміючи, що приборкати партизанський рух греків на острові буде надзвичайно важко, та прагнучи забезпечити свої інтереси у цьому регіоні, Англія вже у наступному році виступила з планом надання незалежності Кипру. Лондон запропонував Атенам та Стамбулу виступити разом з Англією гарантами такого статусу острова (за умови збереження етнічного дуалізму з чітким дотриманням прав кожної з громад). Після підписання відповідних домовленостей у серпні 1960 р. Кипр

був проголошений незалежною державою [16, 43].

На жаль запропонована крайнами-гарантами модель управління островом виявилася неефективною через те, що чільні представники двох спільнот не були готові до співробітництва як в центральних органах влади, так і на місцях. Спроба греків восени 1963 р. досягти повного домінування в урядових та представницьких структурах не могла бути сприйнята турками, і вже грудні того ж року на острові знову поновилася збройна боротьба між радикально налаштованими представниками двох громад. У цій ситуації спочатку Англія, а потім і ООН були змушені ввести свої війська на Кипр, але збройне протистояння тривало. Грекам вдалося витіснити турків-кипріотів на північ та ізолювати у кількох районах їх компактного проживання, де вони перебували під захистом своїх напіввійськових формувань. Ці анклавні щільно блокувались, туди заборонялося довозити товари, які були оголошені греками стратегічними (зокрема транспортні засоби, будматеріяли, електрообладнання тощо).

Відчуваючи свою перевагу та при підтримці ООН, грецька сторона впродовж кількох років утримувала блокаду турецьких анклавів на Кипрі, сподіваючись досягти максимальних уступок з турків-кипріотів. Але після спроби місцевих грецьких радикалів усунути від влади (за допомогою хунти «чорних полковників» в Атенах) президента Кипру Макаріуса (липень 1974 р.), Туреччина здійснила вторгнення та окупувала 37% території острова. Під час операцій турецьких військ 200 тис. греків

змушені були залишити свої домівки та стати біженцями. Наступного року сторони провели обмін населенням, після чого турки-кипріоти зосередилися на півночі острова, а греки – на півдні.

Парламентські вибори 1981 р. в Греції принесли перемогу партії ПАСОК, лідер якої – А. Папандреу – отримав можливість сформувати новий уряд. Зміна уряду призвела й до важливих зрушень як у сфері зовнішньої, так і внутрішньої політики країни. Зокрема уряд Папандреу дистанціювався від НАТО, яке на думку грецького політичного керівництва ставило на відвічного опонента Греції – Туреччину. Довший час у центрі уваги прем'єр-міністра продовжувала залишатися кипрська проблема, яка була «найважливішим національним питанням», бо Кипр, на його думку, завжди залишатиметься «частиною грецької нації», хоча й є незалежною державою. Відтак не є дивним, що греко-турецькі стосунки набували часом відверто конфліктного забарвлення, що також пояснювалося й наявністю глибоких протиріч у вирішенні проблем розмежування територіяльних вод у басейні Егейського моря.

Цьому сприяло й те, що у листопаді 1983 року в межах проживання турецько-кипрської спільноти турецька громада Кипру проголосила створення «Турецької Республіки Північного Кипру», що закріпило поділ острову на дві етнічно-територіяльні частини. Цей крок учергове загострив греко-турецькі взаємини й надовго затьмарив стосунки двох країн. Грецька громада наполягає на об'єднанні острова та виведенні з Кипру турецьких військ, причому греки

погоджуються на створення двохзональної держави з рівними правами двох етносів. Але турки-кипріоти не прагнуть такого компромісу та орієнтуються у своїй політиці на Анкару. На цьому тлі час від часу між двома громадами трапляються окремі інциденти на етнічному ґрунті, що свідчить про живучість «образу ворога», який сформувався у свідомості двох громад у ставленні один до одного.

Через це як Анкара, так і Атени ще донедавна уникали здійснення будь-яких кроків назустріч у кипрській проблемі, що унеможливило її конструктивне вирішення. Діалог між двома країнами було поновлено лише у 1998 р., коли міністр закордонних справ Туреччини І. Джем звернувся до свого грецького колеги Т. Пангалоса з «пляном дій», що складався з п'яти пунктів, реалізація яких на думку Анкари, нормалізувала би стосунки між двома державами. І хоча ця ініціатива МЗС Туреччини не була почута, об'єктивно це звернення зрушило «з мертвої точки» греко-турецький переговорний процес. У наступному році Греція і Туреччина взяли участь у засіданні представницького Середземноморського форуму на Мальті. Ці контакти підготували сприятливий ґрунт для двосторонніх зустрічей міністрів МЗС Туреччини та Греції у столицях обох країн (січень-лютий 2000 р.), під час яких була підписана низка угод торговельно-економічного змісту [14, 30–32].

Разом з тим Кипр продовжує залишатися серйозною проблемою у двосторонніх взаєминах двох держав – з огляду на те, що Туреччина намагається зберегти статус-кво

(тобто наполягає на збереженні невизнаної Турецької Республіки Північного Кипру), натомість Греція, шляхом доозброєння Республіки Кипр прагне змінити стратегічний баланс сил на свою користь. З великою ймовірністю можна припускати, що Анкара та Атени не змінять свого ставлення до кипрської проблеми, відтак її остаточне вирішення відкладається на довшу перспективу, залишаючись чинником, який, за словом міністра закордонних справ Греції Г.Папандреу, «як об'єднує, так і роз'єднує Туреччину та Грецію» [14, 35].

Нині греки- та турки-кипріоти не вповні готові до проведення діалогу та пошуку шляхів для взаємопорозуміння, але приєднання Кипру до Євросоюзу (2003 р.) та прагнення того ж Туреччиною створює нові можливості для проведення переговорного процесу – з метою об'єднання острова в рамках однієї держави та цілковитої нормалізації двосторонніх взаємин й зняття напруги у середземноморському регіоні. Саме у цьому ракурсі слід розцінювати запропонований Генеральним секретарем ООН Кофі Аннаном план урегулювання згадуваної проблеми (шляхом створення на Кипрі конфедеративної держави із фактичною «консервацією» турецької військової присутності), в рамках якого було проведено два референдуми – у «грецькій» та «турецькій» частинах острова. І хоча населення двох анклавів по-різному поставилось до ініціативи К. Аннана (греки-кипріоти проголосували проти (76%), турки-кипріоти – підтримали план (67%)), це дозволяє з обережним оптимізмом дивитися на розвиток двосторонніх взаємин між

Поділ Кіпру на північну («турецьку») і південну («грецьку») частини «буферною» зоною ООН. Чорним кольором позначена територія британських військових баз.

Туреччиною та Грецією, сподіваючись на те, що ці дві порубіжні (між Європою та Азією) країни колись таки знайдуть між собою спільну мову та зуміють конструктивно й на компромісних засадах вирішити всі нагальні проблеми [23, 60].

Разом із тим необхідно відзначити, що досі ще не заліковані рани двох народів залишаються важливим чинником у переговорному процесі; до того ж трагічні події міжетнічного протистояння двох народів у XIX і XX ст. навечно закарбувалися в їх історичній пам'яті, що суттєво обмежує можливості для міждержавного розуміння. Жодна з країн не має бажання поступатися у вирішенні проблеми Кипру, не вірячи у можливість формування окремої греко-турецької ідентичності на цьому острові. Проте на думку значної частини міжнародних експертів, така перспектива залишається єдиною можливою у ситуації, яка склалася на острові та навколо нього.

Історія розвитку міжнаціональних взаємин двох народів доводить,

що турки та греки мають не лише деструктивний, але й, без сумніву, успішний досвід сусідського або навіть спільного існування їх чисельних громад у рамках інонаціональних державних утворень (у даному випадку насамперед Греції та Туреччини). Відтак головним завданням істориків та політиків обох країн мусить стати пошук факторів, що об'єднують, а не навпаки. Політичні еліти двох держав мають піднятися вище минулих образ та зробити потрібні у даній ситуації кроки для ініціювання процесу примирення двох народів, що дало би відчутний поштовх у справі розбудови об'єднаної Європи.

Bibliography and Notes

1. Про це зокрема див.: Шпаро О. Б., *Захват Кипра Англией*, Москва 1974, 282 с.
2. Дзелепи Э., *Правда о Кипре*, Москва 1958, 63 с.
3. Леонидов С. М., *Кипр в борьбе за независимость*, Москва 1963, 140 с.

4. Шмаров В. А., *Кипр в средиземно-морской политике НАТО*, Москва 1982, 248 с.
5. Анисимов Л. Н., *Проблема Кипра: Исторический и международно-правовой аспекты*, Москва 1986, 182 с.
6. Гарабедян А., *Национально-освободительная борьба и провозглашение на республика Кипр (1945-1960)*, София 1989, 281 с.
7. Шахбазов В. А., *Кипрский вопрос в политике Турции (1960-1975): автореферат диссертации ... кандидата исторических наук*, Москва 1977, 23 с.
8. Ковалев В. Н., *Проблема Кипра и Организация Объединенных Наций (1954-1977 годы): автореферат диссертации ... кандидата исторических наук*, Москва 1978, 26 с.
9. Андреу Николас, *Кипрская проблема в международных отношениях в 1960-1975 гг.:* автореферат диссертации ... кандидата исторических наук, Киев 1979, 24 с.
10. Шмаров В. А., *Кипрская проблема в политике империализма (1963-1978 гг.):* автореферат диссертации ... кандидата исторических наук, Москва 1979, 20 с.
11. Калимджян Г., *Турецко-греческие отношения в 1908-1914 гг.:* автореферат диссертации ... кандидата исторических наук, Ереван 1971, 22 с.
12. Поцхверия Б. М., *Внешняя политика Турции после второй мировой войны*, Москва 1976, 306 с.
13. Поцхверия Б. М., *Внешняя политика Турции в 60-х – начале 80-х годов XX в.*, Москва 1986, 294 с.
14. Ксьондзик Наталія, *Греко-турецький чинник середземноморської стабільності*, [у:] *Дослідження світової політики*, Київ 2000, Вип. 12, с. 30-36.
15. Срібняк Ігор, *Між Сходом і Заходом: греко-турецькі міжнаціональні та міждержавні взаємини в історичній ретроспективі*, [у:] *Українська орієнталістика: Збірник наукових праць* / Ред. І. Срібняк, Київ: Інститут східних мов Київського національного лінгвістичного університету 2006, Вип. 1, с. 10-21.
16. Бредихин О. Н., *Эволюция межобщинных отношений на Кипре*, [в:] „Вопросы истории”, Москва 2003, № 10, с. 36-42.
17. Бредихин О. Н., *Кипрский конфликт: генезис и основные этапы развития: диссертация ... кандидата исторических наук*, 07.00.15. «История международных отношений и внешней политики», Москва 2006, 183 с.
18. Биктимиров Б. Т., *Кипрская проблема в политике Великобритании в 1945-1965 годы. Историко-политический анализ: диссертация ... кандидата исторических наук*, 23.00.01., Казань 2009, 181 с.
19. Жукова Н. М., *Кипрский вопрос в глобальной структуре международных отношений: диссертация ... кандидата исторических наук*, 07.00.15., «История международных отношений и внешней политики», Москва 2011, 177 с.
20. Див. зокрема: *ООН. Совет Безопасности. Доклад Генерального секретаря об операциях ООН на Кипре (за период с 11 марта по 10 июня 1966 г.)*, Б.м. 1966, 74 с.
21. Срібняк Ігор, *Країнознавство (Греція)*, Київ 2005, 120 с.
22. Детально про це: Кирсенко М. В., *Внешняя политика Греции в период Балканских войн*, Киев 1973.
23. Сафрастян Р., *Турция и Кипрская проблема: эпизоды «большой игры»*, “21-й ВЕК”, Ереван 2005, № 2, с. 54-66.